

To bylo ještě v dávných dobách, kdy jsme měli v Česku Ústavní soud

- CZ24 News | 1. února 2021

ČESKO: Když jsem byla malá, můj táta pro mě a sestru vymýšlel pohádky. Bývaly vždycky o „stvoření“ nějakého ze zvířat. Dozvěděly jsme se tak, proč má zebra pruhy, jak se žirafám vyvinul dlouhý krk anebo proč tygři žerou maso. Bývaly to nesmysly, žádná tvrdá biologická data, ale byly to nádherné nesmysly. Příběhy vždycky začínaly slovy: „To bylo ještě v dávných dobách, kdy lidé věřili, že hvězdy visí na železných skobách a slunce na zlaté...“.

Dnes jsem psala jednu analýzu, kupodivu ne na téma související s nouzovým stavem. Když jsem si dělala průzkum judikatury, narazila jsem na klenot: nález Ústavního soudu z března roku 1995. Závěry, ke kterým tehdy soudci dospěli, trefně sedí na dnešní dobu. Až příliš trefně, uvážíte-li, že onen nález se týkal legitimacy Benešových dekretů.

Vzpomněla jsem si na začátek tátových příběhů a říkala jsem si, že vyprávění o tomto nálezu by se hodilo začít slovy: „To bylo ještě v dávných dobách, kdy naši ústavní soudci byli skuteční právníci a znali a ctili morální hodnoty, právo, spravedlnost a demokracii...“

Z nálezu, který zní jako pohádka z jiného světa

„Ani demokracie se totiž neobejde bez použití moci, neboť ta jí poskytuje jednu z významných šancí, totiž šanci, jak čelit „zlu“, infiltraci, nástupu totalitních prvků a posléze umožnit jejich odstranění. Také demokracie představuje jednu z forem politické vlády, – jinak by totiž nemohla vůbec fungovat jako politický systém –, tato forma je však od totalitní formy natolik rozdílná, že obě lze sotva uvést na společného jmenovatele. Demokracie směřuje totiž k vládě všech, – i když tohoto cíle nebude nikdy dosaženo –, sleduje umožnit přístup k mocenským pozicím všem sociálním jednotkám. Otevření tohoto přístupu nemůže však představovat stav bezvládnosti. Státní moc je nucena i v demokracii, má-li

zachovat pozitivní prvky spojené s elementem moci, reagovat na ambivalenci sociálních procesů a právně postihovat jednání a akty destruktivních sil, směřující nad rámec vymezený zákonem. Představuje-li totalitarismus útok na lidstvo a historii, je právě demokracie povinna přiměřeným způsobem na takový útok reagovat. Pozitivní povaha takové odpovědi je v první řadě závislá na etablování hodnot, o nichž ve společnosti panuje určitý konsens.

Ve střetu demokratického a totalitního politického systému, jaký představoval konflikt Československa s nacistickým Německem, nemohla se proto státní moc demokratického Československa již nadále obejít bez následného právního opatření, jaké představuje také zmíněný dekret. Po dobu 20 let svého trvání ponechávala tato demokracie mocenský proces otevřen konfliktu a sociálnímu vyrovnávání a institucionálně zabezpečovala politickou bázi i nejrůznorodějším projevům. Tato otevřenost se v principu projevovala i ve vztahu k občanům německé národnosti. Po období násilného obsazení nacistickým Německem a v důsledku ztrát a ran, které tím Československo utrpělo, nezbývala československé státní moci jiná cesta, než se s následky nacistické okupace a válečných událostí, alespoň do jisté míry, vypořádat. Způsob, jakým tak učinila, byl zcela v souladu s hodnotovým nazíráním, vyjádřeným již v preambuli ústavní listiny z roku 1920 („zabezpečit požehnání svobody příštím pokolením“), a byl také podpořen mezinárodním souhlasem, zejména ze strany západních demokracií, jednoznačně vyjádřeným v rozhodnutích postupimské konference.

Vyjádřeno z jiného pohledu, hodnotový řád, jak byl v historickém vývoji stále více manifestován v první řadě chápáním a zabezpečováním lidských práv a svobod, plní ve společnosti významné sociální funkce, regulativní, klasifikační, programovou a kontrolní, funkce natolik významné, že jej kvalifikují k jedné ze základních podmínek sociálního dění: zabezpečuje totiž kontinuitu historického a sociálního vývoje, a tím i samotnou nosnou konstrukci společnosti. Význam uvedených sociálních funkcí hodnot poskytuje také vysvětlení, proč jedním z uzlových míst konfliktu mezi demokracií a totalitarismem je právě oblast hodnot, a proč zejména tímto směrem se koncentrují masivní totalitní tendence. Usiluje-li totalitarismus o ovládnutí celé společnosti, nemůže tohoto cíle dosáhnout, aniž by současně konstituoval inverzní hodnotový systém, směřující nejen nad historii, ale i nad samu lidskou společnost. Z tohoto hlediska ukazuje se boj o hodnoty jako boj nejen o demokracii, ale i podstatu a kontinuitu člověka. Také německý nacismus sáhl v tomto boji hluboko do svého arzenálu a v jeho teorii i praxi lze zaznamenat již Platónem tak geniálně zpodobněnou ničivost „touhy po krvi“, jež došla svého uspokojení nejen v nelidskostech koncentračních táborů, ale i v krutostech vyhlazovací války. Pojmy, jako Führertum, Volkstum, Volksgemeinschaft, představují zde jen některé ze znaků ideologie, deklarující manifestním způsobem právo nordické rasy na světovládu. Za rituály, doprovázejícími nacistický „hodnotový řád“, byla skryta tendence destruovat a z kořenů vyvrátit všechno skutečně hodnotné, vše co umožňuje jednotlivci jeho sebeuvědomění a sociální orientaci, vše, co mu brání v tom, aby se stal pouhým objektem. V likvidaci lidské autonomie lze také spatřovat smysl a účel nacistické propagandy, vytvářející svět pouhého zdání i v prostředí obětí nacismu, v koncentračních táborech, prezentovaných mezinárodní veřejnosti jako zařízení převýchovy a práce.

V systému sociálních hodnot přísluší významné místo právě svobodě, která se nám ukazuje jako provokující element a současně i podmínka sociálního vývoje: její nedostatek, či dokonce úplná absence, implikuje vždy zpomalení, popř. i zastavení sociálního pohybu. Ve svém nejhlubším základu spoluvytváří svoboda i vědomí povinnosti a odpovědnosti: inspiruje člověka k dosahování nejvyšších cílů, současně mu však nechává poznat, že ve svém principu klade meze především sama sobě. Pod tímto zorným úhlem nazírá Ústavní soud i otázku mezí lidských práv a svobod a šetření jejich podstaty a smyslu, jak se historicky vynořila také v době vydání napadeného dekretu. Jakkoli totiž v každé demokratické společnosti je stanovení mezí základních práv a svobod záležitostí „otevřeného“ sociálního dění, v němž i menšině je přiznáváno právo na vlastní politický postoj, nelze toto právo menšiny spojovat s každým libovolným postojem,

postrádajícím pozitivní sociální podtext. Demokracie by sama sebe přivedla ke zkáze, jestliže by se názory a jednáním menšiny cítila zavázána k opatřením, jež by již odporovala její základní hodnotové orientaci. Dekret prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, není tedy ani z tohoto pohledu svévolným aktem, ale sankcí směřující k zabezpečení funkcí a smyslu lidských práv a svobod, jejich konstruktivního sociálního přínosu a prohloubení smyslu pro odpovědnost. Práva někdejších občanů Československa bylo nutno po ukončení nacistické okupace omezit ne proto, že zastávali odlišné postoje, ale z toho důvodu, že tyto jejich postoje byly v celkovém kontextu nepřátelské vůči samé podstatě demokracie a jejímu hodnotovému řádu a ve svých důsledcích představovaly podporu útočné válce. Tato omezení platí v daném případě stejně pro všechny případy, splňující stanovenou podmínku, totiž vztah nepřátelství k Československé republice a její demokratické státní formě, bez ohledu na národnostní příslušnost. Pokud některé sociální skupiny v používání lidských práv a svobod si nekladou žádné meze a destruuují tím práva a svobody ostatních, nezbyvá než takové chování právně i sociálně sankcionovat. Také dekret č. 108/1945 Sb., o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy, sledoval tedy zájem politické a ekonomické stabilizace demokratické země, zbídačené válkou a okupací, stejně jako zájem odstranění dalších možných recidiv obdobné historické situace, i zájem ochrany práv a svobod jejích občanů, kteří toto břemeno nesli a jejichž společenské a mravní vědomí – nezbytné pro výkon těchto práv –, by v případě absence takové sankce utrpělo nedozírné trhliny, i když v poválečných poměrech ve sledování tohoto účelu byly skryty již i záměry a praktiky politických sil, usilujících o nastolení tzv. „lidové demokracie“, jako cesty k pozdějšímu totalitnímu režimu.“

[Celý nález.](#)

Zdroj: <https://stavbeznouze.cz>